

hatók voltak a tréfálkozásra, hogy az életet elviselhetőbbé tegyék (...). Ma ezek az emberek nincsenek már, de szellemük még mindig ott van valahol a csillagok alatt, a kísérteties ösvényeken, ködös hegygerinceken (...).” A *Se szentek, se hősök* novellái annak a Wass Albertnek az Erdély-szemléletére vetnek megvilágító fényt, aki a szülőföldjétől távol, kitagadottan is rokonszenves, emberséges barátsággal emlékezett vissza a Mezőség népére – mentesen mindenfajta nemzeti elfogultságtól.

A hagyatékában gondosan megőrzött publicisztikai írások tömegéből már az eddigi évek során is – az utóbbi időkben – nem egy kötet látott napvilágot. Wass Albert ugyanis emigrációjának nehéz esztendeiben rendszeresen közlő munkatársa volt több észak-amerikai, kanadai újságnak, és jóideig a Szabad Európa rádióknak is dolgozott. Következézetesen figyelemmel kísérte az ottani és itthoni közélet eseményeit, jelenségeit, a történéseket – s elsősorban a magyar, az erdélyi vonatkozásokhoz kapcsolódtak keményen szókimondó észrevételei, bíráló és helyreigazító megjegyzései. Cikkeiben, riportjaiban Erdély helyzete, sorsa, megpróbáltatásokkal és veszedelmekkel teli jelene, jövőjének esélyei központi helyet foglaltak el. Nemzetünk gondjait ugyanúgy a magáénak tekintette, mint ahogyan az összes európai népek, országok helyzetének második világháború utáni alakulását a béke és az együttműködés jegyében látta emberhez igazán méltónak a jövő horizontján.

„Vedd kegyelmedbe, Uram, a te népedet, Erdély sokat szenvedett magyarjait” – írta *Imádság Erdélyért* című jegyzetében, s egyik vallomásában (1991-ben) így emlékezett: „Ebben a mai fölfordult világban jól teszi az ember, ha időnként meg-megáll egy percre valahol egy erdő közepén, ahol a természet békés csöndjében Isten közelsége szinte kézzelfogható. A legalkalmasabb hely, amit ismerek erre a célra, sajnos messzire esik, ott van a Maros felső folyása mentén, Ratosnya fölött, ahol az Ilva-pláj beleszalad az Andrenyásza gerincébe, s széles legelőtiszta képez, melynek aljában, sziklakő alól a világmindenség legjobb, legtisztább és legszomjoltóbb forrásvíze buzog elő Isten lányomaiából”. Ezeket az isteni lábnyomokat kereste s követte Wass Albert annak idején az erdélyi havasokban, a mezősegi kopár dombok világában; ezeknek a forrásoknak az emléke élt benne Amerikában is, mindenütt. Várkonyi Nándor írta róla irodalomtörténetében: „A nagy hegyek, rengeteg erdők szerelmese; vadászként járja őket, de igazi zsákmánya a költői élmény, amelyet erőteljes erdélyi zamatú nyelven ad vissza”. Pontos, találó meglátás.

Wass Albert emigrációs publicisztikájának java része szervesen hozzátartozik a teljesítmény egészéhez, és ez egyre inkább kiderül a rendkívül gazdag, sokrétű hagyaték napjainkban történő feltárulása, kiadása nyomán. A *Magyar szemmel* kötetei, a *Magyar számadás*, az *Amerikai emberek* darabjai, a különböző válogatások munkásságának erre a tágas területére kalauzolják el a mai olvasót. Legutóbb adta ki a Mentor önéletrajzi írásainak, vallomásainak két vastok kötetét – *Éltem: voltam* címmel, az író fiának, Wass Hubának a terjedelmes-tartalmas *Előszavával*; ez a gyűjtemény is a mindig hazanéző, Erdélyt szívében hordozó Wass Albert gondolkodásának, hovatartozásának beszédes dokumentuma.

Száz éve született, tíz esztendeje vetett véget életének önkézzel az a Wass Albert, aki elvitathatatlanul, teljességgel erdélyi magyar író volt, erdélyi magyar író maradt utolsó lehetőségig. Emlékét leginkább a teljes életmű őrizheti illő kegyelettel szerte a nagyvilágban, ahol olvasója van (s bízást reméljük: lesz ezután is) a magyarul leírt igazmondó, tiszta, szép szónak.

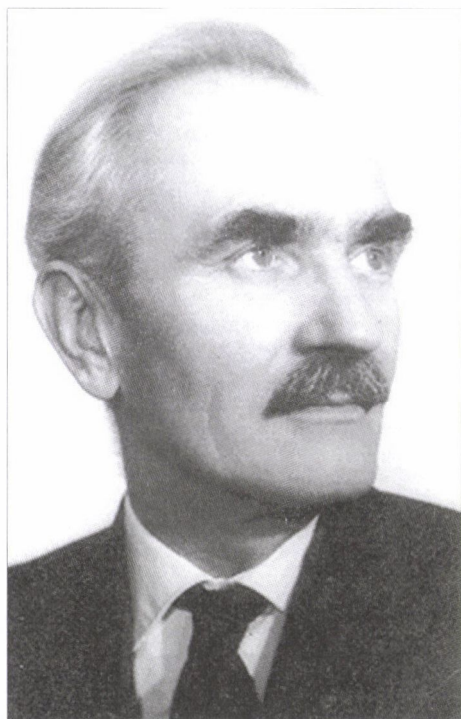
Nagy Pál

Száz éve született Tanka János, Aba helytörténeti krónikása

2008. március 27-én lesz száz esztendeje annak, hogy Debrecenben meglátta a napvilágot Tanka János tanár, költő, a Fejér megyei Aba község helytörténetének kutatója.

Apja Debrecen városának levélkézbeszítő hajdúja volt, aki az I. világháborúban hősi halált halt. Tanka Jánost derecskei nagyanyja nevelte 7 éves koráig; a falun töltött gyermekkor élete meghatározó élménye lett. Középkolai tanulmányait és a tanítóképzőt a debreceni Református Kollégiumban végezte, amely szintén alapvető szellemi útravalónak bizonyult.

A tanítóképzőt 1929-ben fejezte be; azonnal megválasztották a Fejér megyei Aba község kántortanítójának, ahol kis megszakítással további életét leélte. Amint ekkortájt oly sok falusi tanító, ő is faluja

egyik szellemi vezetője lett: népművelési ügyvezetőként, leveletoaktóként, cserkészvezetőként és nemzetőrparancsnokként is szolgált.

A második világháborúban tartalékos főhadnagyként a gyakori behívásokkal és a másfél éves hadifogsággal együtt hét és fél évig volt katona. 1946-os hazakerülése után 1948 és 1956 között a szomszédos Sárkeresztúron tanított. 1954-ben Budapesten magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett. Az 1956-os forradalomban az abai Nemzeti Bizottság tagja lett, ezért 1957 elején állásából elbocsátották, később visszahelyezték. 1968-ban ment nyugdíjba az abai általános iskolából. 1992. augusztus 7-én hunyt el Abán.

Költéssel gyermekkorától foglalkozott, a kollégiumban az önképzőkör elnökének választották. Ifjúkorában debreceni lapok munkatársa volt. Első verseskötete 1932-ben jelent meg (Napsütésben), ezt a világháború végéig további három követte (1934: Tavaszí áradás; 1938: Szirmok lépcsőin; 1944: Örök advent). Munkáiról egyházi és a népi írókhoz közel álló lapokban jelentek meg kritikák (Protestáns Szemle, Erdélyi Helikon, Pászortűz, Válasz stb.), első kötetére Illyés Gyula is felfigyelt.¹ A II. világháború előtt rendszeresen jelentek meg versei, írásai egyházi és pedagógiai lapokban (A Mi Utunk, Protestáns Szemle, Tanítók Lapja stb.).

Eszmeisége a népi írókhoz kötötte, a háború után rövid ideig a Nemzeti Parasztpártnak is tagja lett. Szoros baráti kapcsolatot ápolt Kordás Ferencsel, a balmazújvárosi születésű, Braziliát is megjárt tanár-költővel, valamint Áprily Lajossal.² Földjén, Sinka Istvánon elhallgattatása mélypontján tevőleg is segített.³ Tanítványát, a későbbi József Attila-díjas és Kossuth-díjas Bella Istvánt Sárkeresztúron ő vezette be a költészet alapjaiba, amint azt a költő visszaemlékezéseiben maga is megörökítette.⁴

A háború után hagyományos lírája és a beszűkült publikációs lehetőségek miatt főleg a Fejér megyei napilapokban jelentek meg rövid írásai helytörténetről, a diákéletéről és kedvelt madarainak megfigyeléséről, gyakran írt terméskészítéskorán szerzett élményeiről és pedagógiai kérdésekről is (Turista, Csallád és Iskola, Úttörővezető stb.). 1954-ben tagja lett a rövid életű Vörösmarty Mihály Irodalmi Társaság 15 tagú elnökségének. 1956-tól harminc éven át Aba tiszteletdíjas községi könyvtárosa volt, szaklapok (Könyvtáros, Könyvtári Híradó, Fejér Megyei Könyvtáros) rendszeresen közölték cikkeit.⁵

Szeretett szülőföldjétől, Bihartól lélekben haláláig sem szakadt el; gyermekora színhelyén, Derecskén egy lelkes helytörténész, Szöllösi Imréné tanár tevékenységének köszönhetően az utóbbi években élesztgetik emlékét.⁶

Halála évében válogatott verseiből kötet jelent meg Bella István szerkesztésében (És hittem egy szál napsugárban), majd az Aba Alapítvány gondozásában napvilágot látott 1848-as témájú prózai műve (A kálozi hősök), 1996-ban pedig az 1950-es évek első felében és '56-ban írt – sokáig rejtőgetett – verseinek gyűjteménye is (Örök mementó és ítélet). Születésének századik évfordulója alkalmából Aba

¹ Illyés Gyula: Új verseskönyvek. Nyugat (1933.) 13–14. sz. 86. old.

² Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattár V. 4142/405/1–24; V. 4566/195/1–13.

³ K. Németh András: „Muzsám igen-igen szomjazik...” Sinka István két levele Tanka Jánoshoz 1954-ből. Hírel (2004.) 10. sz. 60–65. old.

⁴ Bella István: Tudsz-e még világot? Összegyűjtött versek. Bp. 1999. 499; Bakonyi István: Bella István. Bp. 2001. 8–9. old.

⁵ A Könyvtáros könyvtári és könyvtári vonatkozású közleményeinek tíz éves mutatója (1961–1970). Összeállította F. Wiesinger Piroška–Mátrai Judit. Bp. 1972. 191–192. old.

⁶ Derecskei témájú versei kísérik egy új derecskei helytörténeti kiadvány képeit: Szöllösi Imréné–Rékasi Attila: Derecske története képekben. Fényel írott történelem. Derecske 2007.

Nagyközség Önkormányzata felvállalta, hogy megjelenteti Tanka János második világháborús hadifogoly-visszaemlékezését (Hadifogságom. Székesfehérvártól Obojanig), ami 2002-ben a Hajdú-Bihar megyei néprajzi gyűjtőpályázaton kiemelt első helyezést ért el.⁷

Az Abai Honismereti Szakkör 1967 augusztusában alakult Tanka János vezetésével, és 1975-ig ő vezette. Első tevékenységük az 1945-től 1966-ig terjedő időszak részterületeinek feldolgozása volt, amit Tanka János fogott össze. A későbbi kutatásokat megkönnyítendő, 1967. január 1-től Abai Községi Krónika néven megkezdtek a község intézményeiben az adott évben történt események megörökítését, a krónikát Tanka János 1977-ig vezette.⁸ A község történetének vázlatát már 1963-ban, az első abai falunapra összeállította. 1985-ben egy előadásában így fogalmazott: „*E krónika megírásához úgy kezdtem, mint jövevény és most úgy írom, mint akit e falu fiának fogadott (...)*”.

A falu tárgyi és írott emlékeinek összegyűjtése során került elő Szánthó Gábor, Aba református segédlelkészének emlékirata 1848-49-ből, amely gróf Batthyány Lajos utolsó hónapjairól szolgáltat érdekes adatokat; a szöveget Tanka János adta ki.⁹ Az 1970-es évek elején országosan fellendülő dülönévgyűjtés keretében vezetésével rögzítették az abai határ földrajzi neveit. 1976-ban a régi abai (mezőföldi) ételek receptjeinek összegyűjtését díjazta a megyei honismereti gyűjtőpályázat. E nagyobb munkái mellett országos viszonylatban is számottevő, hogy beszámolt az ország utolsó, általa személyesen is ismert 1848-as honvédjéről, az 1938-ban 104 évesen elhunyt Sándori Szabó Ambrusról.¹⁰ Hasonló művelődéstörténeti különlegesség az ország egyik első, az 1868-ban alakult abai olvasóköre történetének felkutatása.¹¹ E munkák mellett több kisebb cikket is közzétett abai témákról, pl. felhívta a figyelmet az abai református templom kertjében heverő, egykor pellengréül szolgáló székenkőre.¹²

A bemutatott pedagógiai, irodalmi és helytörténeti tevékenységen túl Tanka Jánost számos más kérdés is foglalkoztatta. Diákkorától szenvedélyes természetjáró volt, a Bükk-hegységet szinte minden nyáron felkereste, kötetnyi verset és ifjúsági regényt is írt róla. Alkotóházul is szolgáló abai présházában értékes néprajzi gyűjteményt hozott létre, szerette és ismerte a madarakat, az időjárás alakulását évtizedeken át feljegyezte. Présházi magányában a háború után 30 éven át naplót vezetett, nemcsak személyes reflexióit tartalmazza a kor politikai és irodalmi eseményeiről, de Aba község szocializmuskori mindennapjaira is egyedülálló forrásként szolgál. A népe sorsával összeforró, nemzedékeket Isten-, haza- és természetszeretetre nevelő néptanító emlékéét választott faluja méltón őrzi: 1992-ben Aba első díszpolgárának választották, 1995-ben pedig a községi könyvtár Tanka János nevét vette fel. Találónan írta róla pályatársa, Pásztohy Domokos: „*Tanka bebizonyította: akit népe szívébe fogad, az maga mellé tudja állítani a község apraját-nagyját.*”¹³

K. Németh András

⁷ Irodalmi tevékenységére ld. még: Magyar Irodalmi Lexikon. III. S–Z. Főszerk. Benedek Marcell. Bp., 1965. 309. old.; Új Magyar Irodalmi Lexikon. 3. P–Zs. Főszerk. Péter László. Bp. 1994. 2046. old.; Kortárs magyar írók 1945–1997. Bibliográfia és fotótár. Második kötet. K–Z. Szerk. F. Almási Éva. Bp. 2000. 399. old.

⁸ Fejér Megyei Levéltár Szakkönyvtára, Kézirattár 135, 138, 145, 174, 263, 299.

⁹ Szánthó Gábor abai református segédlelkész feljegyzései az 1848–49-es évekről. Fejér megyei Történeti Évkönyv (1972.) 165–169. old.

¹⁰ A szabadságharc utolsó diákhonvédje. Új Tükör 1978. márc. 19., 45. old.

¹¹ Nyomozás egy régi olvasókör után. Könyvtáros 1970/9. 541–543. old.; Elfelejtett centenárius. A 102 éves Abai Olvasókör. Fejér Megyei Hírlap 1970. márc. 15.

¹² Az abai szégyenkő. Fejér Megyei Hírlap 1983. jan. 22. A hatszázötven éves Aba. Fejér Megyei Hírlap 1984. febr. 18., 6. old.

¹³ Pásztohy Domokos: Könczöl Imre két dátum között. Fejér Megyei Könyvtáros 39 (1999) 1. sz.